

A szovjet pedagógiai minta *A szovjet és a szovjet minta nyomán kialakított nemzeti törekvések sajtóreprézntációja*

*Tanulmányunkban áttekintjük, milyen módon jelent meg a hazai
pedagógiában a szovjet szocialista neveléstudomány, illetve a
pártirányítású neveléstudomány vezető sajtójában miként
reprezentálódott a szovjet, valamint a szovjet
minta nyomán átalakuló magyar
nevelésügy.*

A szocialista és a szovjet pedagógia egymással való azonosítása, a pedagógia tudományos és gyakorlati sajátosságainak átvétele, a szovjet mintát követő magyar nevelésügy magával hozta, hogy az 1950-es évek első öt évében természetessé vált a szovjet példa etalonná emelése a nevelés valamennyi színterén. A Szovjetunió megszerettetése az iskola, a felnőttképzés és a propaganda feladata lett. Hogy ellentmondásossá vált a helyzet, arra többek között a Szabad nép 1956. június 20-i számában megjelent, az ifjúság neveléséről szóló cikk szerzője, Ágoston György is utalt:

„Az iskolai oktatás az elmúlt években néha szembekerült a tényekkel, és éppen ezért üressé, frázisossá vált. A Szovjetunió megszerettetése sem mindig tények, adatok alapján történt, hanem az adatokat, tényeket végül is frázisokká vált jelzőkkel, ezeknek is szuperlatívuszokban való használatával helyettesítettük.”
(Zimándi Pius ..., 2006)

Szabolcs Éva a kollektív emlékezetben mitikussá emelt 1956-os balatonfüredi pedagóguskonferencia eseménytörténetének bemutatása, illetve forrásainak feltárása és értelmezése nyomán két, a találkozón kiemelkedő jelentőségű kérdést járt körül. Az MTA Pedagógiai Főbizottságának 1956. június 30-i ülésével, a Petőfi Kör első pedagógus-vitájával tematikailag rokon vonásokat mutató s ennyiben velük bizonyosan összefüggő füredi tábor plenáris ülésein a két kérdés szüntelenül fel-felbukkant. Szabolcs a konferencián készült, de utólag tisztázott – Ágoston Györgynek a Pedagógiai Szemle 1958 év januári számában nyilvánosságra került vitaindítója szerint a résztvevők által autorizált, ugyanakkor rövidített – jegyzőkönyvet elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a megbeszélések központi kérdései közül kettőt történetileg biztonságosan lehet rekonstruálni. A konferencián elhangzott szovjet pedagógiát érintő kifogások és a magyar pedagógiai múltat érintő felvetések bemutatását Szabolcs Éva végezte el, s ezzel nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a pedagógiatörténet belássa a füredi konferencia jelentőségét. (Szabolcs, 2006, 170–174.)

A konferencia nyomon követhető elő- és utótörténetének vizsgálata arra hívta fel a figyelmet, hogy a nyilvánosság előtt megszólalók mindegyike azzal érvelt a füredi platform, illetve a rövidített jegyzőkönyv témákra vonatkozó kitételei kapcsán, hogy azok többnyire már a füredi eseménysor ideje előtt tematizálódtak, s ennyiben a tanácskozásnak nincs újdonsága. Valóban, a szovjet pedagógia hazai közvetítésének módszerei, az úgynevezett fordításiirodalom szétáradása, továbbá a haladó hagyomány leszűkülése s a magyar neveléstörténet évszázados örökségének leválogatása mind a pedagógiai szak-, mind az ismeretterjesztő, mind az oktatáspolitikai-közéleti karakterű saj-

tónak témát szolgáltatott, főként a XX. Kongresszust követő hónapokban. S az e periódikák által bemutatott közéleti fórumokon sem hiányoztak ilyen kritikai felvetések – amelyek között néhány szerepelt már a szocialista pedagógia korábbi éveiben is. (Géczi, 2006a; Géczi, 2006b)

Két tanulmány kapcsán e szövegek szakmai recepciójának bemutatására is kísérletet teszünk. S mivel az egyik a balatonfüredi tábor előtt, a másik pedig egy évvel utána született, ily módon a szovjet pedagógiához való hazai viszony alakulásába is bepillantást nyerünk. S végezetül sajtófotók segítségével áttekintjük, hogy a pártirányítású neveléstudomány vezető sajtójában miként reprezentálódott a szovjet, valamint a szovjet minta nyomán átalakuló magyar nevelésügy.

A fordításirodalom

A Szocialista Nevelés Könyvtárának első könyve, széles körben kifejtett propaganda kíséretében, 1950-ben látott napvilágot. A sorozatban 1954-ig 100 kötet jelent meg, s ennek több mint a fele szovjet szerző műve. E népszerűnek bizonyuló sorozat számára fordították le s adták ki az olyan tekintélyek munkáit, mint például Kairov *Pedagógiája* (1950), Krupszkaja *Válogatott pedagógiai tanulmányai* (1952), Makarenko *Pedagógiai művei* (1952). Kétségtelen, hogy szóbeszédre adott okot, hogy a Szocialista Nevelés Könyvtárának első 50 kötetéből 43 fordítás – s kizárólag orosz nyelvből. A szovjet pedagógia írott eredményeinek közvetítését a magyar pedagógusokhoz a politikai és a közvetlenül vagy közvetve politikai irányítású szakmai sajtó kitartóan támogatta. A szaktudományi folyóiratok közül ebben a minisztériumi kiadású Köznevelés járt az élen. Az irányadó – évente hatszor megjelenő – elméleti lap sem került meg a kérdést. A Pedagógiai Szemle 1955/4. számában a szakszervezeti mozgalomban tevékenykedő Székely Endréné *A szovjet pedagógia tudományos eredményeinek alkotó felhasználása a magyar pedagógia-tudományban* címmel példákat sorolt elő, milyen lehetőséget lát a szocialista pedagógia eredményeinek hazai befogadására. Az erősen szorgalmazott aktus némileg arra is utalt, hogy a szovjet pedagógia megismerése, átvétele, illetve felhasználása nem mehetett zökkenőmentesen, vagy legalábbis nem olyan tempóban, mint azt a hazai oktatásügy szereplői elvárták.

Vannak jelek arra, hogy a szűkebb szakmai fórumokon már az ötvenes évek közepén felvetődött a szovjet fordításpedagógiához való viszony ellentmondásossága vagy legalábbis nyugtalanító megoldatlansága. Annak elutasítása azonban – igaz, továbbra sem a széles nyilvánosság előtt – lávaszerűen a balatoni konferencia ülésein ömlött szét. Az 1956 szeptemberének első hetén lezajlott eseményen többen is érintették a szovjet pedagógia és a hozzá való viszony kérdését. Köztük volt szovjet ösztöndíjasok, a Pedagógiai Tudományos Intézet munkatársai, a téma korábbi apológétái, a találkozásra meghívott gyakorló tanárok s olyan személy is, aki, vitathatlan tekintélye ellenére, kiszorult a neveléstudomány vezetői pozíciójából.

A Pedagógiai Szemle 1955-ös összegzése

Székelyné már említett összefoglaló tanulmánya a balatonfüredi konferencián is megidéződött: a szerző, önkritikát gyakorolva kárhóztatta magát, amiért munkájával hozzájárult ahhoz, hogy az itthoni nevelésügyben kizárólagos mércévé vált a szovjet pedagógia. A szocialista pedagógia eszméi és módszertani eredményei 1955-re teljes mértékben azonosítottak annak szovjet változatával, illetve annak a szovjet pedagógusok által többé-kevésbé eredményesen kanonizált, vitákat követően kialakított eredményeivel. Például Krupszkaja nézeteit a harmincas évektől kezdve nem emlegették, annál inkább a pedológiát kitagadó Makarenkóét. A szinte a teljes szovjet pedagógus-társadalmat

megmozgató kézirat-viták végeredményeként megszületett, látszólag konszenzusos módon létrejött szakkönyvek pedig rendkívüli tekintélyre s ezáltal hivatkozhatóságra tettek szert. Ilyen volt a kánon csúcán álló, magyarra sietve lefordított, már említett Kairov-pedagógia, illetve Jeszipov és Goncsarov – a maga korában ugyancsak nagyra tartott – *Pedagógia* című műve.

Tanulmányában azonban Székelyné csupán a szovjet pedagógia szerepének mértékteleen megnövekedését, a fordítások tömegének kiadását rosszallotta.

„1950-től kezdve 1952-ig a Köznevelés folyóirat A nevelés elmélete és gyakorlata c. rovatában a cikkeknek több mint a fele fordítás volt, 1952-ben már 120 cikkből csak 11 volt fordítás, a legtöbb cikket magyar szerzők, pedagógusok és oktatásügyi dolgozók írták, akik a szovjet pedagógusok példájára sok időszzerű kérdést megvilágítottak az iskolák oktató-nevelőmunkája számára.” (Székely, 1955, 355)

A szerző állásfoglalása kiolvasható: szerinte, s talán az általa képviselt pedagógus szak-szervezet szerint is, a példamutató magatartás az lehet, amely a szovjet minta nyomán ki-dolgozza s a magyar iskolaügy számára hozzáférhetővé tegye a megfelelő választ a felve-tődő nevelési kérdésekre. Székelyné a magyar pedagógiai művek és a magyar pedagógu-sok szerepvállalása nélkül nem tudta elképzelni a szocialista pedagógiát – s leginkább an-nak hiányosságára, a szovjet eredetű szocia-lista eszmék alkalmazásának és felhasználá-sának felemás voltára világított rá.

„Az iskolai oktatás az elmúlt években néha szembekerült a tényekkel, és éppen ezért üressé, frázisossá vált. A Szovjetunió megszerettetése sem mindig tények, adatok alapján történt, hanem az adatokat, tényeket végül is frázisokká vált jelzőkkel, ezeknek is szuperlatívuszokban való használatával helyettesítettük.”

S a későbbiek során bőséggel áradó mondatokban sorolta, mi mindenben maradt el a szovjethez képest a magyar nevelésügy, annak akár a közélete, akár a szaktudományi oldala. A pedagógiai tájékozódáshoz – hangsúlyozta – nincs kellő szakavatottságú segítség, mivel a hazai folyóiratok nem tervszerűen, s főként nem rendszerezetten közlik a szovjet anyagokat. A szaksajtó ahhoz sem járult hozzá, hogy a szovjet pedagógiatudomány és gyakorlat marxista-leninista alapjaira rávilágítson, s ezzel mutassa meg annak szilárd tudományos alapját és élenjárását. Ugyancsak hiányolta a méltó szemléltetését annak, hogy a szovjet párt- és kormánytörekvések hasznos módon megvilágítják a nevelési gyakorlatot; azaz mindannak érzékeltetését, hogy a pedagógiai cél pontos megjelölését miként követi az eszközrendszer gyakorlati kidolgozása. S még föl-róta a magyar szaksajtónak azt, hogy

szemléltetését annak, hogy a szovjet párt- és kormánytörekvések hasznos módon megvilágítják a nevelési gyakorlatot; azaz mindannak érzékeltetését, hogy a pedagógiai cél pontos megjelölését miként követi az eszközrendszer gyakorlati kidolgozása. S még föl-róta a magyar szaksajtónak azt, hogy

„A leközölt pedagógiai vitákból s azokból a kritikai tanulmányokból, melyekben a szovjet pedagógia nehézségeit, hiányait világították meg a szovjet pedagógia művelői, azt láthatták a mi olvasóink, hogy mint minden állandó fejlődésben lévő tudomány, a szovjet pedagógia is sok megoldatlan problémával, metodológiai nehézséggel küzd – de azt, hogy minden nehézsége, még feltáratlan problémája ellenére ez a szocialista neveléstudomány toronymagasan áll bármely burzsoá pedagógiai elmélet felett, éppen pártosságánál, marxista-leninista ideológiai alapjánál fogva – lapjaink nem mutatták meg.” (Székely, 1955, 356.)

Némelyek a balatonfüredi konferencián Székelyné álláspontját a korszak reprezen-táns véleményének tartották. Zibolen Endre jegyzőkönyvben fennmaradt hozzászólása is ennek a nézetnek a megerősítése. Tapasztalva az ellenérzéseket, Székelyné maga is elhatárolódott tehát egy évvel korábban közzétett tanulmányának formájától – nyilván elsősorban annak retorikájától. A tartalmától azonban nem. Kommunista funkcionárius lévén nem is tehetne volna.

A balatonfüredi konferencia résztvevői a szovjet pedagógiáról

A Pedagógiai Tudományos Intézet 1957-ben *Balatonfüredi Pedagógus Konferencia, 1956. október 1–6.* címmel kéziratként sokszorosította az ülés rövidített jegyzőkönyvét, s vitaanyagként a prominensek elé tárta. A jegyzőkönyv anyagának alapos, sokoldalú meg tárgyalásáról, az ennek során kialakult belső vitákról vallanak azok a tanulmányok, amelyeket 1958 első felében, havi bontásban bocsátott a nyilvánosság elé a Pedagógiai Szemle. Ugyan a lap megbízott szerkesztője, s mások is, magyarázkodni kényszerülnek, amiért olyan anyag fölött folyik a disputa, amely nem nyilvános, e döntést azonban elfogadhatónak tartják. A vita sajátossága leginkább az, hogy a hozzászólók az egyes részterületek szakavatottjaiként, egyfajta szereposztás eredményeként, egy-egy problémát jártak körül. A Központi Pedagógus Továbbképző Intézet igazgatója, Szokolszky István például a cél- és eszközrendszer kérdésével kapcsolatban Balatonfüreden felvetett gondokat tárta fel s választotta meg elvű marxista-leninistaként. Szarka József, a Pedagógiai Szemle ideiglenes szerkesztője, a PTI munkatársa a pedagógiában ébredt szovjetellenesség vizsgálatára vállalkozott.

A szovjet pedagógiáról közvetlen módon ketten, távolabbi utalások révén azonban jóval többen szóltak Balatonfüreden. Két volt szovjet ösztöndíjas, Pataki Ferencné, illetve Surányi Gábor a saját tapasztalataikról s azok nyomán kialakult véleményükről számolhattak be. Patakiné a szovjet pedagógiai dogmatizmus kialakulásának idejét, a harmincas éveket tekintette át. Ez a korszak értékeli át s teszi egyoldalúvá az előtte lezajlott húsz évet, ugyanakkor teszi gazdaggá a szakdidaktikát, a köziskolai praxist. Surányi Gábor a szovjet dogmatizmus idejében is lényegében szabadnak találta a pedagógiai kutatásokat, s hangsúlyozta, hogy a hatalmon lévők a háttérbe szorítottakkal szemben az adminisztratív eszközöktől általában tartózkodtak. Ezzel szemben a hazai pedagógia gyáván és önállótlanul kezelte a rossz hírbe keveredett szovjet pedagógiai munkákat és alkotókat – azokról nem mert önálló véleményt alkotni.

Zibolen Endre két kérdéskört érintett. Az 1950 utáni hazai pedagógiát olyan fordító-korszakként jellemezte, amelyben a szocialista pedagógia és az orosz pedagógia egymásba olvadt. Másrészt vitát indukált a makarenkói munkásság utolsó szakaszának leminősítése. Zibolen még a konferencián visszatért a sokak helytelenítését kiváltó, Makarenko ténykedését minősítő megjegyzésére.

Patakiné és Havrilné és többen mások is elvetendő gyakorlatnak találták a magyar szokást, amely a szocialista és a szovjet pedagógia azonosítására törekedett, miközben erre semmiféle felszólítást nem kaphatott a magyar szakma. A szovjet pedagógia hegemoniája nem jelentheti azt, hogy idővel ne nőne fel mellé akár a szocialista oktatástudomány, akár a kapitalista országok kommunista pedagógusainak munkássága.

Zibolen Endre Székelyné 1955-ben született tanulmányát úgy értékelte, mint amely a szovjet pedagógiához való viszonyt kizárólagossá tette. Székelyné önkritikát gyakorolt s munkája negatív hatását elismerte, de tartalmilag érzékelhetően nem kívánta revideálni.

1957: Szarka József a szovjet pedagógiáról

A balatonfüredi tábor jegyzőkönyve alapján, annak kritikai feldolgozására szervezett vita a Pedagógiai Szemleiben fél évig tartott. Arra a feltevésre, hogy a jegyzőkönyvet tematikusan szétszálalták és eszerint elemezték, Szarka József cikke a legfőbb bizonyíték. A szerkesztő és teoretikus a „szovjet pedagógia” hívószó mentén, a jegyzőkönyv alapján haladva sorolta föl és értelmezte a szovjet pedagógiára vonatkozó hozzászólásokat, majd az azokból levont következtetéseket összegezte, s bemutatta a hazai pedagógus társadalomra is jellemzőnek talált revizionista támadások okát.

A Szarka József kéziratát megelőző, kurzívval szedett – minden bizonnyal ugyancsak Szarka tollforgatói vénája eredményeként létrejött – szerkesztőségi cikk dicsérőleg fel-

emlegette azokat a korábbi években, az ország legkülönbözőbb sajtótermékeiben nyilvánosságra került cikkeket, amelyek a szovjet elméleti eredmények pusztá ismertetésére vállalkoztak. Gondolatokat ébresztőek mindezek, hirdette a szerző, mert kezdeményezések és próbálkozások kiindulópontjaivá válhattak. S a Köznevelés, a Pedagógiai Szemle és a Család és Iskola című folyóiratokban utóbb megjelenő, megtermékenyítő előzményekre rámutató anyagok tanúsítják, a didaktika, a nevelélmélet és a családi nevelés tárgykörei jóvol-tukból valóban gazdagabbá váltak.

Szarka tanulmányának legnagyobb terjedelmű része – már-már magyarázhatatlan okkal – Patakiné és Surányi, volt szovjet ösztöndíjasok emlékeinek lábjegyzete. Hitbuzgalmi lelkesedéssel aprózza fel a két referens mondatait, hogy részletről részletre cáfoljon, kiegészítsen, majd bebizonyítsa, milyen kontextusban is kell látni mindazt, ami akár a szovjet pedagógia árnyoldala is lehetne.

Értékelő szerepköréből akkor sem zökkent ki, amikor a Zibolen Endre és Székely Endrené között kialakuló vitát kommentálta. Többször említésre méltónak találta, hogy a szocialista pedagógiai hívei miként védték meg a makarenkói tanítást, de a szovjet pedagógiához való magyar viszonyt helyesen bemutató Székelyné szárnyai alá vette. Mindkét eset alkalom volt számára arra is, hogy rávilágítson, milyen ébernek és harcosnak kellene lennie a megfelelő ideológiai vértetétségű neveléstudományi szakembernek.

Szarka tanulmányának második fele ugyan a füredi vita kapcsán, de más körökben is felébredő, a szovjet pedagógiát érő revizionista támadásokat szemlélte és leplezte le. Ugyan Füred kapcsán említette, de annál kiterjedtebbnek vélte:

„A szovjet pedagógia lebecsülése, eredményeinek kétkedő, gúnyos megítélése, alapelveinek, lényegének megtagadása vagy revíziója, ott volt a levegőben, s ez a hangulat nem csak az elméleti pedagógusok egy bizonyos körét érintette, hanem áttételeken keresztül – bizalmatlanság, kiábrándultság, kétkedés vagy éppen nyílt ellenségeskedés formájában – behatolt a gyakorló pedagógusok körébe is.” (Szarka, 1958, 305.)

Kronologikus rendben felsorakoztatta, a magyar pedagógusok miként találkozhattak a szovjet pedagógia eredményeivel, s rögvést meg is jegyezte, mindez csak töredéke, s talán nem is reprezentáns része a szovjet neveléstudományi irodalomnak. Nem vitás azonban, hogy ezekben a könyvekben – Jeszipov–Goncsarov és Kairov néha bőbeszédű, néha kivonatossá és katedrális pedagógiáiról van szó – többnyire megtalálható mindaz, amit ismerni kell a szocialista pedagógiából, de az sem kétséges, hogy ezeket egyidejűleg a szakma kritikátlanul kanonizálta, az olvasók egy – nihilistának tartott – csoportja pedig lebecsülte, sőt elutasította.

Makarenkóról szólva felemlítette, hogy valamennyi műve megjelent magyarul, s némelyikük revelációként hatott. A makarenkói életmű a szocialista pedagógiai köztudat legfontosabb alakítójának mutatkozott, s ez számos magyar pedagógust föltétlen hívévé nevelt, illetve tanítványává formált. Mégis, útmutatásait a gyakorlati nevelő munkában kevesen képesek szakszerűen követni, s ennek tudható be, hogy akik Makarenko ellen lépnek fel, maguk sem tudják, hogy kizárólag a módszer teljességét nem ismerő, s ezért azt megvalósítani képtelen magyar követők ellen fordultak.

A szovjet módszertani kiadványok hazai recepciójának áttekintésekor, miként a makarenkói munkásság esetében is, Szarka ugyancsak kifogásolta a pedagógiai sajtó lagymagtaságát. Úgy vélte, a közvélemény-formáló erejéről lemondó sajtót felelősség terheli abban, hogy a szovjet eredmények értéke nem mutatkozhatott meg mindig, hogy a magyar sajtóosságokra sem figyeltek fel a szakemberek, így az adaptáció esélyei csökkentek.

Végkövetkeztetése az, hogy nem a szovjetek által kidolgozott szocialista pedagógiát utasította el az elméleti és gyakorlati szakemberek némely köre, hanem a tapasztalatokat rosszul átvevő, felhasználásában hibát hibára halmozó magyar gyakorlatot. A szovjet eredmények fetiszizálása nem jellemző a szovjet neveléstudomány munkatársaira, annál inkább a hazai közéletre.

1957–1958

Nagy Sándor, amikor 1958-ban áttekintette az ellenforradalomnak minősített események utáni kétéves időszak neveléstudományi eredményeit, két szakaszra tudta azt bontani. (Nagy, 1958) Az elsőben, a politikai, gazdasági és eszmei konszolidáció idejében éppen csak újraindultak a neveléstudományi kutatások. 1957 tavaszától 1958 nyaráig a legfőbb téves és revizionista nézetek föltárása s azok megvitatása folyt. A helyzet tisztázása idején a kétfrontos harc politikájára törekedtek, úgyelve közben arra, hogy a dogmatikus és szektás hibák ne kerüljenek elő ismét. A politika által kikényszerített számvetés nyomán az ifjúság erkölcsi és világnézeti nevelése került és maradt a neveléstudomány fókuszában. Az oktatás tartalmának, továbbá a didaktikának a tanulmányozása mellett a pedagógiát érintő elvi kérdések taglalása már a második szakasz sajátossága. Ekkor született Szarka József *A szovjet pedagógiáról* című tanulmánya is, amely

„visszautasítva a szovjet pedagógia elleni 1956-os revizionista nézeteket, elvi szinten fogalmazza meg a szovjet pedagógia jelentőségét a marxista neveléstudományon belül” (Nagy, 1958, 540.)

Neveléstörténeti könyvkiadványokban a leggazdagabb a Nagy Sándor-elemzésben vizsgált két év. A PTI neveléstörténeti kiadványai sorra jelentek meg, köztük a Földes Ferenc-, az Eötvös József-kötet, illetve Kőte Sándor gyűjteménye a Tanácsköztársaság közoktatási rendeleteiről, valamint a Simon Gyula és Felkai László összeállította *Tanulmányok a magyar nevelés történetéből*. Majd megjelent *A szocialista tanítómozgalom Magyarországon (1900–1920)*, s a Tankönyvkiadó sorozata is egyre-másra bővült, olyan kötetekkel, mint a Krupszkaja, Usinszkij, Owen, Rousseau nevével fémjelzettek. A neveléstörténet a sajtó hasábjain is teret kapott annak kapcsán, hogy 1958-ban az MTA Pedagógiai Bizottsága kezdeményezésére és támogatásával két nagyobb szabású, a magyar pedagógia számára fontos évfordulót is megünnepeltek. Májusban Kemény Gábor-émlékünnepélyt tartottak. Sárospatakon pedig folyt az az ünneplés, amelyen Comenius emlékének hódoltak; annak anyaga a Pedagógiai Szemle 10. számában teljes terjedelmében meg is jelent. A Köznevelés Comenius kapcsán több apró közleményt is közreadott, például a Komenszky nevével szlovák gimnázium és tanítóképző KISZ-szervezete emlékülnepegeről.

Míndezek mellett a szaksajtó miként jelenítette meg a két kiemelt kérdést?

Köznevelés, 1957

A február közepén megjelent 1. szám borítója egy téli felvétel. Jégen csúszkáló, nevető gyermekek. E kép akkor jelent meg, amikor a budapesti iskolákban hosszú szünet után ismét elkezdődött az oktatás, s a központi irányítás nélkül a vidéki intézményekben sem zökkenőmentes a munka. A fotón látható gyermeki boldogság azonban hamis: különösen, ha megfigyeljük, hogy az egyik kislány túl könnyedén volt öltözve ahhoz, hogy elhiggyük, felnőtti felügyelettel tartózkodik a hidegben a patak jegén.

Az élő népművészeti hagyományt idézték meg a népviseletbe öltözött, patak felett ívelő hídon átkelők s az őket virággal fogadó gyermekek (6. szám). Ugyancsak természetben készült a csónakázó fiúkat s a partról őket figyelő társaikat ábrázoló felvétel (20. kép).

Művészetpedagógiai tevékenységre utal a fafaragó szakkör munkáját bemutató kép. A faragványok székely jellege és a fafaragó mester habitusa a népművészet iskolai jelenlétét feltételezi. (2. szám). Ugyancsak művészetpedagógiai hatást kelt a felnőtt férfi jelenlétében zongorázó kislány (4. szám), annak ellenére, hogy a férfi nem más, mint a Fejér megyei oktatási osztály Kossuth-díjas csoportvezetője saját kislányával, családi környezetében.

Ha tanárok vannak a képen: ők a Pedagógusnap kitüntetettjei (9. kép), nyári kirándulók a Halászbástyán (11–12. szám), illetve a frissen diplomázottak (14. kép). A 21., az évben utolsó lapborító a 75 éves Kodály Zoltánról és az őt virággal köszöntő tanulókról készült.

A dicsőséges nemzeti múlt jelképe az az idealizált portré, amely Petőfi Sándort ábrázolja. A márciusi alkalom indokolja a magyar hagyomány jelenlétét. S ugyancsak protokoll szerinti a Pedagógusnapot köszöntő táblai gyermekrajz s az előtte álló fehér szegfűcsozor (8 kép). A tanárszerep kellékeit mutatta az a metszet, amely Comenius didaktikai műveinek 300 évvel korábban kiadott címlapján állt (15. kép). Grafikai munka az a Lenin-portré, amely a Nagy Októberi Forradalom 40. évfordulóját ünneplő szám borítóján található (18. szám). A 19. számon Székely Aladár Ady-felvétele.

Nem hiányzott az év terméséből a hagyományos tantermi jelenet (5. és 7. szám), a kirándulás (10. szám) és a sátortábor (13. szám) sem.

A leendő Fóti gyermekváros főépülete (16. kép) és a művelődésügyi dolgozók árváinak kecskeméti otthona falfestményét készítő művész (17. kép) a közösségi nevelés új színtereit idézte.

Az ünnepi alkalmak művészeti megjelenítésére hivatott borítóképeket kivéve mindegyik pedagógiai helyzetet demonstrált. A magán- és a hivatalos élet eseményei sorra megjelennek: a hétköznapi tantervi munka, az ismeretszerzésre és a közösségi életre egyaránt alkalmas szabadtéri programok éppúgy, mint az év új tematizációi, amilyen például a gyermekotthonok felvetette közösségi nevelés.

A makarenkói életmű a szocialista pedagógiai köztudat legfontosabb alakítójának mutatkozott, s ez számos magyar pedagógust föltétlenül hívévé nevelt, illetve tanítványává formált. Mégis, útmutatásait a gyakorlati nevelő munkában kevesen képesek szakszerűen követni, s ennek tudható be, hogy akik Makarenko ellen lépnek fel, maguk sem tudják, hogy kizárólag a módszer teljességét nem ismerő, s ezért azt megvalósítani képtelen magyar követők ellen fordultak.

Történeti hagyományok

Az újraindult évfolyam beköszöntő és magyarázkodó vezércikkei után a 100 éve született Nagy László életpályáját mutatta be Vágó Benőné, a TITT történeti szakosztályának előadója. *A haladó szellemű pedagógus* alcímű, grafikával illusztrált ismeretterjesztő tanulmány Nagy László pedológiai kutatásait, az 1910-es években munkatársai segítségével létesített Gyermektanulmányi Múzeumot, az 1919-ig közel 4.000 tagot számláló Gyermektanulmányozási Társaság megszervezését és irányítását, a Székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium Lélektani Laboratóriumának vezetését, a Tanácsköztársaság nevelésügyéhez nyújtott segítségét és közoktatási reformtervezetét felvillantva a szerző végkövetkez-

etésésként azt állapította meg, hogy Nagy László munkásságát az osztálykülönbség nélküli műveltség ideája és a laboratóriumi értékelés és iskolai tapasztalatok egybevetése mentén megszülető tudomány képe jellemzi. Nagy László hatalmas, kellően sem nem ismert, sem nem méltányolt életműve alkalmasnak mutatkozott arra, hogy benne a nemzeti vonásokat és a pszichológiai-pedagógiai kísérletek iránti vonzódása éppúgy bemutassák, mint a demokratikus nevelés iránti elkötelezettségét. Nagy Lászlóra a 10. számban ismét visszaemlékeztek: a két idézési mód közötti eltérés abban van, hogy Buzás László, a második anyag szerzője, Nagy László munkásságának fejlődés-, nevelés- és oktatáslélektani vonulatát a szocialista pedagógia által fölhasználható nyersanyagaként ajánlotta.

A terjedelmes szöveg környezetét a figyelmes szerkesztés eredményeképpen Jóború Magda oktatásügyi áttekintője, Lukács Sándor szakszervezeti hitvallása, egy Kiss Árpád megszólaltató riport és Zibolen Endrének az 1956-os balatonfüredi pedagógustanácskozás eredményére emlékeztető irata adta. A kéziratok összhangja, rokon eszmevilága a reformok melletti állásfoglalás.

A nemzeti elköteleződés jegyében sok-sok közlemény született: a március havi első szám 1848 tanulmányát, a második szám borítóján megjelenő Petőfi-kép s a vezércikk március 15. jelentőségét hangsúlyozta. Máshol Gárdonyi Gézá, Arany Jánost, az ünnepsége kapcsán Comeniust vagy éppen a kisdedovás magyar úttörőjeként jellemzett Pestalozzi nevelési módszerét és emberszeretetét meghonosító Brunswick Terézt és küzdelmeit ajánlották az utókor figyelmébe. Brunswickra az óvodapedagógiai cikkek szerzői amúgy is előszeretettel hivatkoztak.

A szovjet kultúra megjelenítése

Akkor, amikor jól láthatóan a pedagógiai reformgondolatok megjelenítése volt a szerkesztőség legfontosabb célja, a Nagy Lászlót bemutató neveléstörténeti blokk és az átalakult Országos Köznevelési Tanács feladatáról beszámoló Kiss Árpád-cikk közé ékelve polemikus hír jelent meg. *Fakultatív-e a nyelvtanítás?* címmel arról számolt be az ismeretlenségben maradt tudósító, hogy a Heves megyei iskolákban abbamaradt az orosz nyelv oktatása, s az általános iskolások kivétel nélkül németül tanulnának. S e lehetetlen helyzet az orosznyelv-tanárok számára megoldhatatlan. A szerző ezek után ésszerűen fölterítette a második nyelv tanításának kérdését – és szorgalmazta a négy világnyelv tanítását segítő ifjúsági folyóirat kiadását.

A márciusi számban rövid hír adott számot az OSzSzSzk Pedagógiai Akadémiájának 15–20 évre szóló perspektivikus terveit megvitató üléséről. A szovjet iskola előtt álló feladatok között megtalálhatóak a tanterveket és a módszereket tökéletesítő eljárások kutatása és fejlesztése, három iskolatípus kidolgozása. A trifurkáció (a háromfelé ágaztatás) a 8–10. osztályban kerülhet bevezetésre. Az elnökhelyettes Goncsarov álláspontja szerint nem lenne hasznos, ha valamennyi 18. évét betöltő fiatal technikumban szerezne meg középfokú végzettségét, ellenben a politechnikai képzést úgy érdemes átalakítani, hogy megalapozza az egyetemre kerülők tanulmányait. Általában minden lapszámban szó esett a kortárs szovjet pedagógia eredményeiről, terveiről, mégpedig rendszerint nyílt vagy rejtett példaként. Faragó László a neveléstudományi kutatás problémáit áttekintve a 4. számban a szovjet tudományelméleti, módszertani kutatásokról beszél akkor is, amikor az Atlantic City-ben rendezett, az UNESCO által támogatott nemzetközi konferenciáról szolt. Máshol pedig a szovjet politechnikai képzés időszerű feladatait és problémáit ismertette.

Szarka József vezércikkben látta fontosnak közzétenni azt, hogy a tragikus októberi-novemberi „gyűlölet-orkán” után megújulóban a szovjet-magyar barátság:

„Sorsunk, népünk jövője összefonódott a szocialista országok, köztük a Szovjetunió történeti útjával, sorsával, sikereivel és kudarcaival. Szükségünk van erre a barátságra. Erkölcsileg talán eltérő jellegű, a valóságban mégis összetartozó motívumok: hála és érdek arra készlet bennünket, hogy ápoljuk és erősítsük ezt a barátságot.” (Szarka, 1957. 77.)

Szarka három okkal magyarázta azt, hogy korábban árnyék vetült erre a barátságra: mert egyoldalúságok voltak a két ország viszonyában, kulturális, gazdasági és politikai kapcsolataiban; mert számosan a külföldi szovjetellenes propaganda hatása alá kerültek, s végezetül, mert gyengítette a kapcsolatot az esetenként ügyetlen, mert túlzó, az ifjúság érzésvilágát nem akceptáló magyar propaganda. A következő számban a magyar-szovjet kulturális egyezmény 1957. évi munkatervéről olvasható beszámolóban arról az őszinte segítőkészségről számolt be a cikk szerzője, amellyel a magyar munkatervet fogadta el tárgyalási alapul a szovjet delegáció.

Meglehet, éppen az ifjúságra sandítva közölte ugyanebben a számban a szerkesztő az Ucsityelszkaja Gazeta február 14-i számának szerkesztőségi cikkét a tanulók túlterhelésének megszüntetéséről. A szovjet iskolákban a közoktatási miniszter – fölismerve, hogy a tanulás komoly feladat a gyermek számára, ám nem lehet az erejét meghaladó munka – ugyan csökkentette a terhelést, de az intézkedést támogatniuk kell a hatóságoknak, in-

tézményeknek és a pedagógusoknak is. Mindezt a törekvést támogatta maga a jelentős folyóirat újságírója is.

A szovjet bennlakásos iskolák a közösségi képzés sajátos szinterei lehetnek – ismerte fel az SZKP. Az ifjúsági mozgalom is sikeresebben működhet ezekben az intézményekben. A törekvésekről a *Köznevelés* fénykép-illusztrációt közölte, majd egy számmal később a bennlakásos iskolák dolgozóinak értekezletén elhangzott három felszólalás kivonatát, a vita rövidített változatát magyarul is közzé tették.

A szacikkek fordítása, ha ritkán is, de előfordult. A 9. számban Dobrinyin *Figyelemre nevelés az órán* című anyagát emelte át a szerkesztő a Nacsalnaja Skola 1967/7. számából.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójára számos iskola készült. A tanévnnyitő értekezleteken éppúgy, mint az egyéb alkalmakkor, rengeteg ötlet és elgondolás merült fel. A *Köznevelés* időnként beszámolt ezek közül egyről-egyéről. Így az Eötvös József Gimnázium nagyszabású, a Központi Tisztiházban tartott ünnepélyéről is. A Magyar-Szovjet Baráti Társaság általános, középiskolások és pedagógusok számára is értékes pályadíjas pályázatot írt ki 1958. februári benyújtási határidővel. A 18. szám – borítóján Lenin arcképevel – az ifjú nemzedék számára példát nyújtó eseménnyel foglalkozott: a tanulmány terjedelmű vezércikk a Szovjetszkaja pedagógikából származott, de ehhez sok kísérő szöveg is társult. Interjúk közöltek a szovjet ösztöndíjjal tanult vegyész-mérnökkel, beszámoltak néhányról a békevonat pedagógus csoportjának élményei közül, Áfra János a szovjet pedagógia erkölcsi nevelésről való elgondolásait és álláspontjait ismertette, s egy magyar hadifogoly is megszólalt, aki a Góbi sivatagban tapasztalhatta meg a forradalom utószelét. A híryananyagban pedig a szovjet Neveléstudományi Akadémia Krupszkaja-konferenciájáról szóló tudósítást tettek közzé.

A szovjet-magyar kapcsolatok demonstrálásához az 1948-ban létesített Maxim Gorkij magyar-orosz iskola és az orosz tagozatú iskolák léte is hozzájárult. Róluk is esett szó: a 16. számban Vadász Ferencné arról írt, hogy az ellenforradalmat előkészítő szovjetellenes rágalmak helyenként az ifjúságot is belevitték az orosz nyelv tanítása elleni tünteté-

1. ábra. Próbál a Rádió Gyermekkórusa. *Köznevelés*, XIII. évfolyam, 1957/2., hátsó, külső borító. A művészeti nevelést, a mozgalmiságot, a közösséget és a hatalom reprezentációját egyszerre megjeleníteni képes híryanagot a Hírek képekben rovat tartalmazza. A fényképek jelentését a rovatcím a jelen időre fókuszálta.

2. ábra. Végh Mihály kartárs tanítványaival a körösladányi általános iskola Tiüköry Lajos Múzeumban. A fiatalok szorgos munkával összegyűjtötték a nagy szabadsághős számos ereklyetárgyát. *Köznevelés*, XIII. évfolyam, 1957/3., hátsó, külső borító.

3. ábra. A XX. Kongresszus határozata szerint kiterjedt, 1957-re mintegy 300 intézményből álló bentlakásos iskolahálózatot szerveztek Szovjetunióban. Az ilyen bentlakásos iskola szakköri tanulói részére történelmi előadást tartanak a leningrádi Ermitage múzeum munkatársai. Köznevelés, XIII. évfolyam, 1957/4., hátsó, külső borító.

4. ábra. A XIII. kerületi úttörők Anyák Napján virággal köszöntötték Szepesi Jánosnét, akinek fia hősi halált halt az ellenforradalmárok elleni harcban. Köznevelés, XIII. évfolyam, 1957/8., hátsó, külső borító

5. ábra. „Az úttörő igaz, hű barát.” Orkonyi Edemakói nevelő a 8. úttörő törvényről beszélget a „Május 1.” altábor második rajával. Köznevelés, XIII. évfolyam, 1957/13., első, belső borító

6. ábra. A művelődési dolgozók árváinak kecskeméti otthona az 1949-ben megszüntetett Pedagógus árvaház újjászervezése. Koczko József igazgató délutánonként a tanulószobában irányítja a tanulást. Köznevelés, XIII. évfolyam, 1957/17., első, belső borító.

sekbe, az orosz könyvek égetésébe, a szovjet kultúra értékeinek pusztításába. A Gorkij Iskola eredeti formája – részben emiatt is – megszűnt. Helyette öt nagy budapesti gimnáziumban s több megyében szerveztek általános iskolai orosz tagozatot.

Köznevelés, 1958

A Köznevelés januári száma az előző év szeptemberében megtartott, prágai Nemzetközi Comeniológiai Konferencia munkájáról számolt be. Augusztusban a Comenius-ünnepség nyomán kelt gondolatait adta közre egy oldalnyi terjedelemben az egyik sárospataki

tanulmányi vezető. Szeptemberben a harmincéves háború borzalmaira reflektáló Comenius-mű, a *Világ útvészítője* című, késő reneszánsz vonásokban gazdag utópia komikumát elemezte egy középiskolai tanár.

A magyar pedagógiai hagyomány értékeinek fenntartására terjedelmesebb írások születtek. Vajda Péter reformkori nevelő születésének 150. évfordulóján Hegedős András emlékedett (2. szám). A kevésbé ismert id. Csécsi Jánost, aki akkor született, amikor Comenius Patakra érkezett, s utóbb 17 éven át, az iskola elűzése után, a pataki diákok összetartója volt, Bakos József egri főiskolai tanár mutatta be a tájékozódni kívánó olvasóknak (7. szám). A májusi számban Kemény Gábor 15 évvel korábban bekövetkezett halála kapcsán Kiss Árpád emlékezett meg. Kemény Gábort, a szakszervezet pedagógiai folyóirata, az Embernevelés egykori szerkesztőjét, az 1948-as államosítás után nem övezte egyértelmű elismerés.

„Annak, aki érintkezésbe került vele, az volt a benyomása és ennél többet itt se írhat le, hogy filozófiája sokkal több élő forrásból táplálkozik és sokkal kevésbé homogén, világnézetének határai sokkal elmosódottabbak, semhogy elvezetnének egy mozgalomban felnőtt és ott megért gondolkodó határozott állásfoglalásához, egyértelmű cselekvéséhez...” (Kiss, 1958, 219.)

A pedológiában jártas Kemény újrafelfedezése akkor, amikor a lélektan ismét szalonképes diszciplínává lett, s a történetiség horizontja kitágult, megkerülhetetlenné vált. Súlyának értékelésére mutat, hogy Kiss Árpád árnyaltan megrajzolt arcképe mellett egy Kemény-tanulmány részletet is olvashattak, s éppen az 1934-es középiskolai reformról.

A képek azt a nevelésügyet szimbolizálják, amelyben többnyire csupán a gyermeknek és a pedagógusnak van helye. Ez alól egyedül a karácsonyi, családi felvétel a kivétel.

A 19. századi pedagógusról, a Tisza Kálmánt 10 éven át nevelő Szőnyi Pálról (18. szám), a magyar neveléstörténet-írás alapítójáról, a játékpedagógiát előlegező Kiss Áronról (21. szám), az antiklerikális Kaffka Margitról, illetve Bolyai Farkasról (23–24. szám) az emléküket ébren tartó rövid cikkek jelentek meg, de a Tanácsköztársaság népnevelőiről és a szocialista diákmozga-

lom jelentőségéről is megemlékeztek (23–24. szám).

A közélet eseményei gyakran adtak alkalmat, hogy a szovjet-magyar pedagógiai kapcsolatokról szó essék. A január 16-án hazatért békevonat utasainak lelkesedése s a Szovjetunióból hazatértek országházi fogadása is ilyen. A különvonat 300 pedagógusával a művelődésügyi miniszter s annak első helyettese, két miniszterhelyettese, továbbá a külügy, az MSzMP Központi Bizottsága, az Országos Béketanács, a Kulturális Kapcsolatok Intézete és a Pedagógus Szakszervezet vezető munkatársai találkoztak, s természetesen a Szovjetunió magyarországi nagykövete. A baráti kapcsolatot ápolók örömről a 3. lapszám két borítójának fényképei is tudósítottak. A találkozóról naplót író Vidor Győző Kijevet-Leningrádot-Moszkvát idéző utazási emlékeiből részleteket közölt a 3. szám.

Ugyancsak ebben a számban, s éppen a két hetes, 5.000 kilométeres utazásból hazatért budapesti technikumi tanár beszámolója után a Magyar-Szovjet Baráti Társaságnak a családi és az iskolai nevelés összhangjának kérdéseiről rendezett konferenciájáról olvasható tudósítás. Az SzMBT arra vállalkozott, hogy a prominenseket összegyűjtő, amúgy 350 résztvevőjű tanácskozással hozzájáruljon egy olyan időszerű nevelésügyi kérdés megoldásához, amely ugyan egyetemes jellegű, de a magyar szakma szívesen fogadja el a szovjet tanácsot. A 4. számban megjelentetett E. J. Volkova elvtársnő korreferátumának közlési jogát is ekkor kaphatta meg a szerkesztőség. A szovjet család és iskola együttműködését taglaló akadémiai főmunkatárs tanulmánya a hangsúlyt a kommunista társadalmat nevelő emberek képzésének eljárásaira helyezte.

A békevonat az ellenkező irányból is közlekedett. Májusban szovjet pedagógusok csoportja érkezett magyar országjárásra. A barátság eltéphetetlen szálait megmutató látogatásról a Köznevelés augusztusi száma címlapfotóval, képriporttal és beszámolóval tudósította az olvasóit.

Először júliusban adták hírül a napilapok, hogy szovjet pedagógusok érkeztek látogatásra. A küldöttség pihenéséről és szórakozásáról a pedagógiai sajtó is beszámolt (Köznevelés, 15. szám). Augusztusban arról értesülhetett az olvasó, hogy 94 szovjet pedagógus érkezett két hetes budapesti és Balaton-parti üdülésre. E turnust néhány nap múlva újabb vendégszoport követte. Ugyanakkor Timár György, a Pedagógusok Lapja szerkesztőjének vezetésével 50 magyar utazott a Szovjetunióba, hogy viszonzják a szovjet kartársak látogatását. Nyáron megnőtt az üdülések és tanulmányutak száma, egyre többben, néhány százán bizonyosan meglátogatták a baráti országot. Az utazás során szerzett élményeiről többen is beszámoltak. A Lett és Litván Szovjet Köztársaságban találkozott a meleg barátság megannyi jelével Gyárfás Imre (19. szám).

A márciusi szám a Narodnoje Obrazovanyije 1957/12. száma által közölt, a Magyar Népköztársaság közoktatásának moszkvai kiállításának alkalmából írt szemle fordítását tette közzé. A széles körű érdeklődésről beszámoló anyag a reprezentatív bemutatót a szovjet és a magyar nép közti szilárd barátság elmélyítőjének találta.

Megemlékeztek a proletárforradalom nagy zászlóvivőiről, Marxról és Leninről (9. szám), a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról, továbbá a 40 éves Komszomolról (20. szám). Az évfordulók egyik jelese volt Makarenko születésnapja is. Az alkalmat, keretes oldalon, Ágoston György méltatta a március 18-i számban, s felelevenített néhány időszerről kérdést. Kurzíván szerepelt a megemlékezésben a legfontosabb makarenkói üzenet:

„... a nevelés mindenek előtt politikai hitvallás. Csak az tud a mi társadalmunk számára embert nevelni, legyen az szülő vagy pedagógus, akiben mélyen átértett állampolgári felelősség tudat él. A nevelés és politika elválaszthatatlan egymástól.” (Ágoston, 1958.)

Az április 16-i szám Hruscsov magyarországi látogatásának némely eseményét dokumentálta. A díszbe öltöztetett MTA ünnepi ülést tartott a Kádár János kíséretében megjelent vezető tiszteletére. A díszteremben a magyar értelmiségi elit tagjai, köztük pedagógusok hallgatták a szónokot – minderről s a karizmatikus személyllyel történt találkozás megrendítő voltáról két iskolai pedagógus is olvasói levélben tudósíthatta a lapot.

Az augusztusi számban Faragó László Az OSzSzsZK Neveléstudományi Akadémiájának 1985. évi kutatási tervéről szóló beszámolóját olvashattuk. A XX. kongresszus nyomán konstruált 1956–1960 közti perspektivikus terve szerint készült éves munkaterv központi problémái:

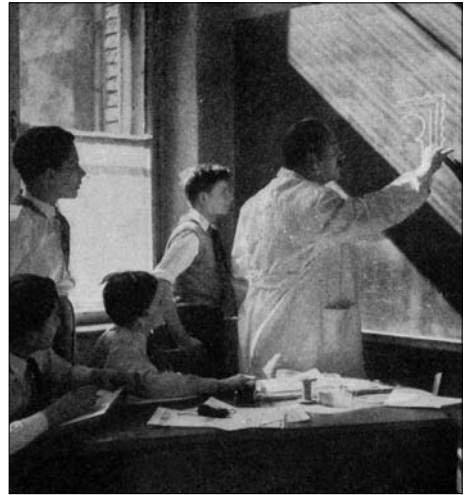
- „1. A közoktatás rendszerének a kérdése.
2. A politechnika oktatás szervezetének és módszereinek problémája.
3. Az internátus-iskolák oktató- és nevelőmunkájának kérdései.
4. Az alsófokú oktatás időszerről kérdései az általánosan művelő iskola fejlődésének jelenlegi szakaszában.
5. Az oktatómunka aktivizálásának módszerei az általánosan művelő iskolában.
6. Az iskolai nevelőmunka rendszerével, tartalmával és módszereivel kapcsolatos problémák.
7. A gyermek természettudományos és neveléslektani módszerekkel való vizsgálata.” (Faragó, 1958, 335.)

A szovjet köznevelés és a szovjet neveléstudomány feladataival e tematizáció szerint azonos a magyar. A termelőmunkára, a gyakorlati életre felkészítő hazai politechnikai képzés valamennyi eleme megegyezett a szovjet gyakorlattal; a művelődéstartalom és a hozzá tartozó módszertan kutatásának és fejlesztésének igénye is közel hasonló, a közösségi nevelés kollégiumi formája, az erkölcsi, az eszmei-politikai nevelés egyként hangsúlyos, s a pozitív személyiségjegyek kialakulásának kísérleti vizsgálata is egyformán szorgalmazott.

Az orosznyelv-oktatás kérdése is időről időre porondra került. Már az első számban a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium tanszékvezetője, Kaszab Andor az általános iskolai orosz nyelvi évközi ismétlések két lehetséges változatát mutatta be. A módszertani anyag – amely az 1953. november 1-i szám lexikai ismétlést bemutató cikkéhez kapcsolódott – nem a nyelvtan ellenőrzésére, hanem az összefüggő olvasmányok tartalmára összpontosított. Az orosz nyelv általános iskolai új tanterve is ebben az évben jelent meg (3. szám). A tanterv négy osztály tananyagát és követelményrendszerét tartalmazta. Az orosz nyelvi

7. ábra. Fogadás az Országházban a Szovjetunióban járt pedagógusköldöttség tiszteletére. A szegediek egy csoportja. *Köznevelés*, XIV. évfolyam, 1958/3. szám, első, belső borító.

8. ábra. „A jövő művészei” Klell Kálmán fővárosi pedagógus felvételével, ha rendszertelenül is, elkezdődött a képek készítőit megnevező szerkesztői gyakorlat. A szerző megbecsülése az individuális értéktanteremtést is elismeri. *Köznevelés*, XIV. évfolyam, 1958/4. szám, első, külső borító.

9. ábra. A néprajzi szakkör fiú tagjai népi építészeti emlékek modelljeit készítik. A nemzeti nevelés részeként tartották számon a népi kultúra és a művészet megismerését is. A felvétel a munkára nevelés legfontosabb tantárgyában, a korszaknak oly fontos politechnikában elért eredményre is utal. A kép Szilvássy Z. Kálmán felvétele s egy Nagy József által írt cikk egyik illusztrációja. *Köznevelés*, XIV. évfolyam, 1958, első, belső borító.

10. ábra. Nagy József tanár Danesházy István igazgatóval. Az első szövegközi fénykép illusztrációk egyike a *Köznevelés*-ben. A cikk a 100 éves jubileumára készülő jászladányi iskolát mutatta be. *Köznevelés*, XIV. évfolyam, 1958/6. 128.

11. ábra. Grammatikopolu Eleni görög nyelvtanárt köszönti egyik növendéke Budapesten, a Dénes utcai iskolában. A pedagógusnap címlapfotón úttörő egyenruhába öltözött tanuló köszönti a görög emigráns tanárnőt. A virággal történő tanárköszöntésnek több alkalma is volt – többek között ez a nemzetközi ünnep, illetve a tanévkezdés. A kép nagy mesterségbeli tudással és esztétikai ízléssel rendelkező készítője ismeretlen. Köznevelés, XIV. évfolyam, 1958/12., első, külső borító

12. ábra. Marija Taran, kijevei pedagógus. Az 1958. május 5-én békevonattal Magyarországra érkezett szovjet pedagógusok politikusokkal, fővárosi nevelőkkel és a főtí gyermekváros kis lakóival is találkoztak. Az intézeti ruhába öltöztetett, egyszerű frizurájú leánya kezében a vendégtől kapott képeslap, mellén pedig a büszkén viselt, neki ajándékozott jelvény. Köznevelés, XIV. évfolyam, 1958/14., első, külső borító

tanterv tanári bírálatának eredményét, a többi tantárgyé mellett, a júliusi teljes lapszámban ismertették. Az orosz nyelv elsajátításának jelentőségét az első órán kell a tanulókkal megismertetni – ehhez nyújtott tanácsokat az évkezdés előtt Kaszab tanszékvezető. (15. szám)

A Köznevelés gondosan megválasztott, művészen kivitelezett 1958-as címlapfotóit többnyire névtelenül maradt szerzők készítették. A leginkább tanulókat ábrázoló csoportképek közül a legtöbb művészetpedagógiai tárgyú. Mind az öt ilyen felvétel az alkotásba merült gyermek figyelmének összpontosítását rögzítette. Ugyanilyen önfeleglem tapasztalható a leginkább munkás ifjún, illetve a tantermi nevelést és a múzeumpedagógiai tárgyú jelenetet reprezentáló képeken. A gyermekélet derűje, a játék önfeledtsége egyszer, egy téli, hóban heverő, huncut nevetésű gyermek portréján tűnt csak fel.

A címlapfotók közül egy akad, amely idegen országban készült, a többi hazai, az iskolaépületben jól ismert közeget, tantermet, szertárat, iskolaépületet, múzeumot, nevelőotthoni udvart ábrázol, esetleg protokolláris helyszínt. A képek azt a nevelésügyet szimbolizálják, amelyben többnyire csupán a gyermeknek és a pedagógusnak van helye. Ez alól egyedül a karácsonyi, családi felvétel a kivétel.

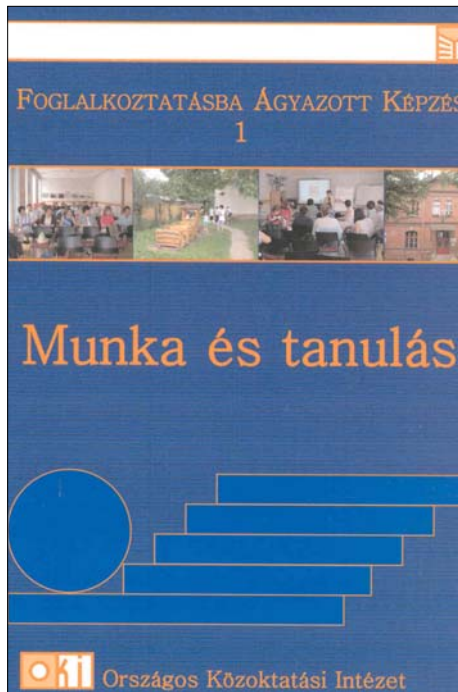
Összefoglalás

A szovjet pedagógia kizárólagos szocialista pedagógiaként szerepeltetése 1956 pedagógiai vitáiban kardinális kérdésnek bizonyult. A szocialista nevelésügy elkötelezettjein kívül mások nem jutottak vagy nem juthattak sajtónyilvánossághoz, így róluk s pedagógiai elképzelésükről elemezhető forrás nem áll rendelkezésre.

A szovjet eredmények adaptálásával egyidőben – egyre inkább szovjetellenességnek tűnő s majd idővel annak is minősített – az azzal szembeni averziók is felerősödtek, ami megerősítette – a meglévő magyar nemzeti értékek hangsúlyozása mellett – a nemzeti sajátosságok keresését és bemutatását. Sajátos azonban, hogy ezek mintázata is a szovjet elképzelések szerint alakult. 1956 után például a szovjet és magyar értékek képi megjelenésének alakzatait tökéletesen azonosítani lehet az OSzSzsZK Neveléstudományi Akadémiája 1985. évi kutatási tervének pontjaival.

Irodalom

- Ágoston Gy. (1958): Makarenko. *Köznevelés*, 6. 124.
- Balatonfüredi Pedagógus Konferencia. 1956. október 1–6. (Rövidített jegyzőkönyv) – kézirat. (1957) Pedagógiai Tudományos Intézet, Budapest.
- Faragó L. (1958): *Az OSzSzsZK Neveléstudományi Akadémiájának 1958. évi kutatási terveiről*. *Köznevelés*. XIV. évfolyam, 1958. 14. 335–338.
- Géczi J. (2006a): *A pedagógiai szaksajtó. 1956*. Kézirat.
- Géczi J. (2006b): *Az 1956-os balatonfüredi pedagóguskonferencia elő és utóélete a pedagógiai sajtóban*. Kézirat.
- Kiss Á. (1958): Kemény Gábor 1883–1948. *Köznevelés*, 10. 217–219.
- Nagy S. (1958): Neveléstudományunk elmúlt két éve. *Köznevelés*, 23–24. 539–541.
- Szabolcs É. (2006): Az 1956-os balatonfüredi pedagóguskonferencia. In Szabolcs, 2006. 165–177.
- Szabolcs É. (szerk., 2006): *Pedagógia és politika a XX. század második felében Magyarországon*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Szarka J. (1957) A megújuló barátság ünnepére. *Köznevelés*, 4. 77.
- Szarka J. (1958): A szovjet pedagógiáról. *Pedagógiai Szemle*, 4. 301–309.
- Székely E. (1955): A szovjet pedagógia tudományos eredményeinek alkotó felhasználása a magyar pedagógia-tudományban. *Pedagógiai Szemle*, 4.
- Zimándi Pius naplója. (2006) *Rubicon*, 5–6. 110. idézi Ágoston György kéziratát.

Az OKI könyveiből